

Sosyal Medyayı Arşivlemenin Teknik, Yasal ve Etik Sorunları

Technical, Legal and Ethical Issues of Archiving Social Media

Aykut Kaya*

Öz

Amaç: Sosyal medya günümüzde insan hayatının önemli parçalarından biri haline gelmiştir. İnsanların birbiriyle iletişim ve etkileşim için kullandığı sosyal medyanın kullanımının artması iletişimin yanında birçok alanda kullanılmasını sağlamıştır. Bu da onu, gelecek için korunması/ arşivlenmesi gereken bir arşiv nesnesi haline getirmiştir. Ancak bu durum, birtakım sorunları da ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmanın amacı, sosyal medya içeriklerini arşivlemede karşılaşılan teknik, yasal ve etik sorunların neler olduğunu açıklamaktır.

Yöntem: Betimleme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen bu çalışmada, sosyal medya arşivlemede karşılaşılan sorunlara ilişkin kütüphane, internet araştırması ve veri tabanlarının incelenmesi yoluyla literatür taraması yapılmıştır.

Bulgular: Sosyal medyanın arşivlenmesinde karşılaşılan sorunlar; teknik, yasal ve etik olmak üzere üç başlıkta değerlendirilmiştir. Teknik sorunların sosyal medya içeriklerini seçme, yakalama/toplama, tanımlama, koruma, erişim, içeriklerin yapısı ve hacmi, içeriklerin türleri dijital beceri eksikliği, API'ler; yasal sorunların platform hizmet şartları, geliştirici politikaları, fikrî mülkiyet ve telif hakkı ve etik sorunların bilgilendirilmiş onay/onam (izin) ve gizlilik sorunları olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç: Sosyal medyanın arşivlenmesi platformlara ve platformlar tarafından oluşturulan hizmet şartları ile politikalara bağlı olduğundan sosyal medya içeriklerinin sahip olduğu teknik, yasal ve etik sorunların gelecekte de süreceği ve bu sorunların çözümlenmesine ihtiyaç olduğu öngörülmektedir.

Özgünlük: Bu çalışma, Türkiye'de sosyal medya arşivlenmesinin teknik, yasal ve etik sorunlarını açıklayan öncü araştırmalardan biri niteliğindedir. Ayrıca bu çalışmanın gelecekte sosyal medya arşivleme konusundaki başka araştırmalara kaynaklık edebileceği, sosyal medya arşivlenmesi ile ilgilenen kurumların ve araştırmacıların karşılaşılabileceği sorunlara karşı yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal medya; sosyal medya arşivleme; sosyal medyayı arşivleme sorunları.

* Bursa Uludağ Üniversitesi, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, Bursa, Türkiye. E-posta: aykutkaya@uludag.edu.tr
Bursa Uludağ University, Department of Library and Documentation, Bursa, Türkiye. E-mail: aykutkaya@uludag.edu.tr

ABSTRACT

Purpose: Social media has become an essential part of human life today. The increasing use of social media, which people use to communicate and interact with one another, has enabled it to be used in many areas besides communication. This has made it an archival object that needs to be preserved/archived for the future. However, this situation has also created some problems. This study aims to explain the technical, legal, and ethical issues encountered when archiving social media content.

Method: In this study, which was carried out using the descriptive method, a literature review was conducted through library, internet research, and database examination regarding the problems encountered in social media archiving.

Findings: The challenges encountered in archiving social media have been evaluated under three categories: technical, legal, and ethical. Technical challenges include selecting social media content, capturing and collecting it, identifying, protecting, accessing, structuring, and managing the volume and types of content, as well as a lack of digital skills and issues related to APIs. Legal issues include platform terms of service, developer policies, intellectual property, and copyright. Ethical challenges encompass informed consent and privacy issues.

Implications: Since social media archiving relies on the platforms and the terms of service and policies established by them, it is expected that the technical, legal, and ethical issues surrounding social media content will continue, and these challenges must be addressed.

Originality: This study is one of the pioneering studies that explains the technical, legal, and ethical problems of social media archiving in Turkey. It is also thought that this study can be a resource for future studies on social media archiving and will guide institutions and researchers dealing with social media archiving against the issues they may encounter.

Keywords: Social media; archiving social media; issues of archiving social media.

Giriş

Türk Dil Kurumu tarafından sosyal medya, “genel ağda oluşturulan sosyal ağlar üzerinden kullanıcılar arasında görsel ve işitsel malzeme paylaşımını, bilgi aktarımını, haberleşmeyi sağlayan iletişim ortamı” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2024). Günümüzde sosyal medya, bireysel olarak kullanımının yanı sıra halkla ilişkiler, pazarlama, reklamcılık, iletişim, eğitim gibi birçok farklı alanda kullanılmaktadır. Dolayısıyla sosyal medyanın insanların yaşamlarında oldukça önemli hale geldiği söylenebilir (Kaya, 2021, s. 49). Sosyal medyanın birçok farklı alanda kullanımı ve sahip olduğu bu önem onu, insanlık tarihinin ve kültürel mirasının önemli bir parçası haline getirmiştir. Ancak sosyal medya çabuk gelişen, değişen ve kısa ömürlü (geçici) bir yapıdadır. Sosyal medyanın yapısındaki bu geçicilik ve değişkenlik ile gelişim hızı göz önüne alındığında hem X (eski adıyla Twitter), Facebook, YouTube gibi sosyal medya platformlarının hem de onlar vasıtasıyla üretilen tarihsel olarak da değerli olan bu geçici içeriklerin yakın bir zamanda kaybolma olasılığı gündeme gelmektedir. Bahsi geçen bu platformların, gelecek nesillere de aktarılabilmesi ve kaybolma riskini azaltmak için korunması/arşivlenmesi gereksinimi ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla sosyal medyanın günümüzdeki etkisine bakıldığında sosyal medya içeriklerini arşivlemenin önemli bir hale geldiği görülmektedir (Anderson, 2020, s. 19). Ancak sosyal medya içeriğini toplamak ve

korumak bir dizi sorunun olduğu bir çaba olarak bilinmektedir. Sosyal medyanın etkileşimli doğası, korunması gereken içeriği tanımlamayı zorlaştırırken diğer yandan, sosyal medyanın içerik yapısı -fotoğrafların, videoların ve URL'lerin kullanılması- da bu durumun zorluğunu artırmaktadır (Digital Preservation Coalition, 2023). Bunun yanı sıra sosyal medyada kullanıcılar tarafından üretilen içerikler, kullanıcıların oturum açmasını gerektiren (parola koruması) platformların veri tabanlarında depolanmakta ve çoğu sosyal medya platformu, sosyal medyayı arşivlemek isteyen kişilerin bu platformlara erişimini aktif olarak engellemektedir (Helmond ve van der Vlist, 2019, s. 9).

Sosyal medyayı (kültürel ve tarihsel kanıtlar olarak) arşivlemekle ilgili sorunlar sadece platformların getirdiği kısıtlamalardan kaynaklanmamaktadır. Sosyal medyanın dinamik yapısı, içeriklerin/verilerin yakalanmasını/toplanmasını ve korunmasını zorlaştırmaktadır. Hem sosyal medya platformlarının hem de sosyal medyada üretilen içeriklerin güncelliğini çabuk kaybetmesi, hızla gelişen araçlar ve uygulamaların bir sonucu olarak önemli bir endişe kaynağıdır (Doran, 2015, s. 130). Sosyal medyadan sağlanan verilerin arşivlenmesi ile ilgili olarak göz önünde bulundurulması gereken sorunlar verinin toplanmasından, tanımlanmasına, korunmasına ve erişimine kadar sosyal medya verilerini arşivlemenin tüm süreçleri ile ilgili olabilmektedir (Berman, Powell ve Herranz, 2018, s. 23). Bunların yanı sıra sosyal medya platformları arşivlenmeleri amacıyla tasarlanmadıklarından yapılan çevrimiçi iletişimlerin kalıcılığı sağlanamamaktadır. Bu durum, sosyal medya platformlarının değişken yapısı ile birleştiğinde sosyal medya platformlarının ve bu platformlarda oluşturulan içeriklerin takip edilmelerinin son derece zor olduğu anlamına gelmektedir.

Literatürde sosyal medya arşivleme hususunda çeşitli çalışmalar olsa da arşivleme sorunlarını açıklayan kümülatif bir çalışma olmaması dolayısıyla bu çalışma, sosyal medya içeriklerini arşivlemede karşılaşılan teknik, yasal ve etik sorunların neler olduğunu açıklamayı amaçlamaktadır. Çalışmada yalnızca bahsi geçen sorunlar açıklanacaktır. Dergi makale yazım kurallarının getirdiği sayfa sınırı nedeniyle söz konusu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin ayrı bir çalışma ile ele alınması uygun görülmüştür.

Çalışmada sosyal medyanın arşivlenmesinde karşılaşılan sorunlar; teknik, yasal ve etik olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir. Teknik sorunlar; sosyal medya içeriklerini seçme, yakalama/toplama, tanımlama, koruma, erişim, içeriklerin, yapısı, hacmi, içeriklerin türleri, dijital beceri eksikliği ve API'ler şeklinde belirtilebilir. Yasal sorunlar; platform hizmet şartları, geliştirici politikaları, fikrî mülkiyet ve telif hakkı biçimindedir. Etik sorunlar; bilgilendirilmiş onay/onam (izin) ve gizlilik sorunları şeklindedir.

Yöntem

Araştırmanın sorusu “Sosyal medya içeriklerini arşivlemede ne gibi sorunlarla karşılaşılmaktadır?” şeklinde belirlenmiştir. Buna ek olarak çalışmada şu alt sorulara da yanıt aranmıştır:

1. Sosyal medya içeriklerini arşivlemede karşılaşılan teknik sorunlar nelerdir?
2. Sosyal medya arşivlemede karşılaşılan yasal sorunlar hangileridir?
3. Sosyal medya platformlarının sık değişen hizmet şartları, arşivleme süreçlerini nasıl etkilemektedir?
4. Sosyal medya platformlarını arşivlerken hangi tür etik sorunlar ortaya çıkmaktadır?

Çalışmada literatürdeki mevcut durumu ortaya koymak ve araştırma sorularına yanıt bulabilmek amacıyla *betimleme yönteminden* yararlanılmıştır. Betimleme yöntemi, araştırmaya konu olan olayları, varlıkları, objeleri, kurumları, grupları, çeşitli alanları tanımlayan ve mevcut durumları, koşulları, özellikleri olduğu gibi açıklamaya çalışan bir araştırma yöntemidir. Betimleme yönteminde toplanan kaynaklar önceden belirlenen temalara göre özetlenerek yorumlanmaktadır. Betimleme araştırmaları ise araştırılan konu hakkındaki mevcut durumların daha önceki durum ve koşullarla ilişkilerini de göz önüne alarak betimlemesini ve tasvir edilmesini amaçlayan çalışmalar olarak ifade edilmektedir (Kaptan, 1995, s. 59; Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 224).

Sosyal medya arşivleme sorunlarını açıklayan bu çalışmada literatür taramasından faydalanılmıştır. Literatür taraması, araştırılan konu hakkında üretilen bilgilerin ve kaynakların bulunup incelenmesi ve değerlendirilmesi ile mevcut durumun öğrenilmesine dayalı veri toplama tekniği olarak ifade edilebilir (Karasar, 2020, s. 94). Literatür taramasının süreçleri şu şekilde açıklanabilir:

1. Tarama planlaması,
2. Taramanın gerçekleştirilmesi (kaynak araştırması),
3. Elde edilen kaynakların incelenmesi ve analiz edilmesi,
4. Literatürün yazılıp araştırmanın kullanıma sunulması (Yıldız, 2022, s. 372).

Çalışmanın kaynaklarını literatürde yer alan dokümanlar oluşturmaktadır. Kaynaklara kütüphane ve internet araştırması ile veri tabanlarının incelenmesi yoluyla ulaşılmıştır. Çalışmada faydalanılan temel kaynaklar; araştırma makaleleri, raporlar, bilimsel kitaplar ve tezlerdir. Kaynaklar taranırken Türkçe kaynaklarda “sosyal medya”, “sosyal medya arşivleme”, “sosyal medyayı arşivleme sorunları/zorlukları”, yabancı dildeki kaynaklarda ise “social media”, “archiving social media”, “issues/challenges of archiving social media” anahtar sözcükleri kullanılmıştır. Çalışmada öncelikle sosyal medya arşivlemesi ve sosyal medya arşivlemesinin sorunları konusunda literatür taraması ile elde edilen bahsi geçen anahtar kelimeler belirlenmiş ve bu kelimeler Türkçe ve İngilizce olarak internet araştırması yoluyla elektronik veri tabanlarından aranmış, ilgili kaynaklara ulaşılmıştır. İkinci aşamada yine anahtar kelimeler alandaki dergilerde, tezlerde, raporlarda ve web sitelerinde aranmıştır. İlgili anahtar kelimeler aracılığıyla toplanan tüm kaynaklar teknik sorunlar, yasal sorunlar ve etik sorunlar başlıkları altında betimleme yöntemine göre gruplandırılarak araştırma soruları doğrultusunda incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Hem Türkçe hem de yabancı literatür taranırken kullanılan veri tabanları ve dergiler; ACM Digital Library, De Gruyter, Emerald, Elsevier, Google Scholar, Google Books, IEEE, Digital Library, Jstor, Scopus, Springer, ResearchGate, SAGE, Taylor & Francis Wiley ile Bilgi Dünyası, Bilgi Yönetimi Dergisi ve Türk Kütüphaneciliği gibi alan dergileri şeklinde alfabetik sıralanabilmektedir. Yabancı dildeki tezlere erişimde ProQuest Dissertation and Thesis ve EBSCO OpenDissertations veri tabanları, Türkiye’de hazırlanan tezlere erişilirken Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Tez Kataloğundan faydalanılmıştır. Ayrıca Birleşik Krallık merkezli bir kuruluş olan DPC (Digital Preservation Coalition - Dijital Koruma Koalisyonu), Birleşik Krallık Çalışma ve Emeklilik Bakanlığı (The Department for Work and Pensions - DWP), Belçika Kraliyet Kütüphanesi (Koninklijke Bibliotheek van België - KBR), SERISS (Synergies for Europe’s Research Infrastructures in the Social Sciences - Avrupa’nın Sosyal Bilimlerde Araştırma Altyapıları için İş Bölümü) tarafından hazırlanan raporlardan da

yararlanılmıştır. Sosyal medya platformlarının (X, Facebook, YouTube) web siteleri de kullanılan diğer kaynaklar arasındadır.

Bu çalışmada deneysel bir inceleme veya durum çalışması yapılmamıştır. Çalışma bir olgu sunumu olup literatürden elde edilen kaynakların analizi ile elde edilen sonuçlar ortaya konulmaktadır.

Literatür Değerlendirmesi

Sosyal medya arşivlemesi ile ilgili çalışmaların içinde bulunduğu literatür, özellikle yurt dışındaki çalışmalar incelendiğinde, arşivleme sorunlarına değinen çeşitli çalışmalar yapıldığını göstermektedir (Acker ve Kreisberg, 2020; Breuer ve diğerleri, 2021; Bright ve diğerleri, 2014; Chambers ve diğerleri, 2021; Fält, 2016; Helmond ve van der Vlist, 2019; Hockx-Yu, 2014; Lindström, 2019 ; Marshall ve Shipman, 2012; McKenna ve diğerleri, 2017; Thomson ve Kilbride, 2015; Shiozaki, 2022; Thomson, 2016; Velte, 2018; Zinaman, 2024). Çalışmanın literatür değerlendirmesi kısmında bu çalışmalar teknik, yasal ve etik sorunlar başlıkları altında incelenmiştir.

Teknik sorunlara değinen çalışmalardan biri, Bright ve diğerleri (2014) tarafından sosyal medya verilerinin araştırma amacıyla nasıl kullanılabilmesine dair hazırlanan rapordur. Rapor, sosyal medya verilerinin bilgi arama davranışları ile belirli toplum olaylarına verilen tepkilere ilişkin göstergeler sağlayabileceğini belirtmesinin yanı sıra sosyal medyayı kullanırken karşılaşılan hacim ve dijital donanım bilgisi eksikliği gibi teknik sorunlara da değinmektedir. Ancak raporda, teknik olarak değerlendirilen bu sorunlar için detaylı ayrıntılı açıklamalar yapılmadığı ve bahsi geçen sorunlar dışında karşılaşılan teknik sorunların detaylı ele alınmadığı görülmektedir.

Thomson ve Kilbride (2015), sosyal medyayı arşivlerken teknik bir sorun olarak değerlendirilen erişim sorunlarını incelemektedir. Çalışma, sosyal medya arşivlerini kullanmak isteyenler için bunlara erişimde karşılaşılan sorunlarla bu sorunların nasıl aşılabileceğini açıklaması açısından önemlidir.

Nitel araştırmalar için sosyal medyayı kullanırken karşılaşılan hacim ve tür gibi sosyal medyanın teknik sorunlarına değindiği çalışmada McKenna ve diğerleri (2017), karşılaşılan bu teknik sorunları aşmak ve sosyal medyayı kullanarak nitel bir araştırma yapmak için önerilerde bulunmaktadır.

Helmond ve van der Vlist (2019), sosyal medya arşivlemenin taşıdığı sosyal medya içeriklerinin tür, hacim, hız, toplama ve erişim gibi teknik sorunları sosyal medya platformlarının tarih yazımı üzerinden tartışmaktadır. Çalışma, sosyal medya arşivlemenin sahip olduğu sorunlara karşın sosyal medyanın korunma gerekliliği taşıyan ve özellikle sosyal medya platformlarının tarih yazımı için kullanılacak bir kaynak olduğunu göstermesi açısından değer taşımaktadır.

Yasal sorunlara değinen çalışmaların birinde Hockx-Yu (2014), sosyal medyayı arşivlemeye yönelik mevcut yaklaşımları açıkladığı çalışmasında Birleşik Krallık Millî Kütüphanesi (British Library) örneğinden hareket ederek ulusal kütüphanelerin halka açık sosyal medya içeriklerini arşivlenmesindeki rolünü tartışmakta aynı zamanda telif hakkı, fikrî mülkiyet ve gizlilik sorunları gibi yasal sorunlara değinmektedir. Çalışma sosyal medya

arşivlemedeki yasal sorunlara değinen ilk çalışmalardan biri olması dolayısıyla literatür açısından önem arz etmektedir.

Sosyal medyayı arşivlerken karşılaşılan telif hakkı, API'ler¹ ve hizmet şartlarının taşıdığı yasal sorunlara değindiği çalışmada Fält (2016), sosyal medya arşivlemede toplanmasından korunmasına ve standart ve uygulamaların geliştirilmesine kadar her aşamada şeffaflıkla çözülmesi gerektiğini belirtmektedir. Fält'in çalışması, sosyal medya arşivlemede karşılaşılan yasal sorunların büyük çoğunluğunun API'ler ve hizmet şartlarının getirdiği zorluklardan oluştuğu yargısını da desteklemektedir.

Sosyal medyayı API'ler aracılığıyla korurken karşılaşılan toplama, erişim ve sosyal medya platformlarının hizmet şartları ile geliştirici politikalarının getirdiği yasal sorunlara odaklanan ve sosyal medya arşivleri oluşturmak isteyen arşivcilerin bu arşivlere erişimde karşılaştığı kalıcı sorunlar ile bu sorunların çözümlerini tartıştığı çalışmada Acker ve Kreisberg (2020), API'ler kullanılarak oluşturulan sosyal medya arşivlerinin, sosyal medya platformlarının hizmet şartlarına bağlı olduğu sürece bahsi geçen sorunların devam edeceğini öngörmektedir.

Chambers ve diğerleri (2021), uluslararası düzeyde sosyal medya arşivleme girişimleri ile kurumlarının mevcut durumunu literatür taraması, anket ve röportajlar ile incelediği raporda, sosyal medya arşivleme araçları, yaklaşımların yanı sıra sosyal medya arşivlemede çoğunlukla karşılaşılan yasal sorunlara da değinmektedir. Çalışmada teknik sorunlardan da kısaca bahsedilse de seçim sorunu dışındaki diğer teknik sorunlara değinilmediği görülmektedir.

Etik sorunlara değinen ilk çalışmaların birinde Marshall ve Shipman (2012), sosyal medyanın kurumsal arşivleme çabalarına dair açık uçlu sorular vasıtasıyla bir anket çalışması yapmış ve ankette, Kongre Kütüphanesini, sosyal medyayı arşivleyebilen herhangi bir büyük kamu kurumu (veya kâr amacı gütmeyen) olarak baz almıştır. Çalışmada katılımcılara sosyal medya arşivlemede karşılaşılan etik sorunlardan gizlilik ile ilgili de sorular yöneltilmiş ve katılımcılardan alınan yanıtlar, sosyal medya arşivlemede kişisel mahremiyet ve gizlilikle ilgili sorunlarla karşılaşılabileceğini göstermesi dolayısıyla literatür açısından önemlidir.

Velte (2018), aktivist sosyal medya arşivleri oluştururken karşılaşılan etik sorunların neler olduğunu aktivist sosyal medya arşivleri oluşturmak için sosyal medya içeriklerini toplayan arşivcilerle yaptığı hem çoktan seçmeli hem de açık uçlu sorulardan oluşan çevrimiçi bir anket ve röportajlar yoluyla açıklamaktadır. Çalışma, sosyal medya arşivleri oluştururken karşılaşılan en büyük etik sorunun sosyal medya içeriklerini toplamak ve bunlara erişim sağlamak için izin/onay almak olduğunu göstermesi açısından değer taşımaktadır.

Sosyal medya arşivlemede etik sorunlarına odaklandığı anket çalışmasında Shiozaki (2022), Japonya Ulusal Diyet Kütüphanesi (National Diet Library - NDL) örneğinden hareketle sosyal medya içeriğinin ulusal bir kütüphane tarafından arşivlenmesine yönelik bir girişime halkın algısını ve verdiği tepkileri ölçmektedir. Çalışmanın sonuçları katılımcıların sosyal medya arşivlemede etik sorunların başında gizliliği gördüğünü göstermektedir. Dolayısıyla çalışma, sosyal medya arşivlemede ilgili girişimlerde, etik sorunların ana kaynaklarından birinin gizlilik endişeleri olduğunu kanıtlamaktadır.

¹ API'ler, web sitesi sahiplerinin yazılım geliştiricilere indirmeleri için isteyerek sağladığı özel URL'lerdir. API, bir uygulamanın başka bir sistem, yazılım vb. ile etkileşime girmesini sağlamanın bir yolu, programlama kümesi ve arayüzdür (Kaya, 2021, s. 52; Liang ve Zhu, 2017, s. 7).

Bunların yanı sıra literatürde sosyal medya arşivlemede karşılaşılan sorunların hepsine değinen çalışmalar da bulunmaktadır. Açıklanan teknik, yasal ve etik sorun başlıklarındaki her üç soruna da değinen çalışmaların biri, Thomson'un (2016) sosyal medyanın arşivleme sorunlarının yanı sıra sosyal arşivlenmesine yönelik yaklaşımları ve girişimleri detaylı olarak incelediği rapordur. Thomson raporunda, teknik sorunlardan yakalama/toplama, tanımlama, koruma, erişime; yasal sorunlardan hizmet şartları ve fikrî mülkiyete; etik sorunlardan gizliliğe değinmektedir. Rapor, sosyal medya arşivlemesini açıklayan ve arşivlemede karşılaşılan sorunlara detaylı olarak değinen ilk çalışmalardan biri olması dolayısıyla dikkat çekmektedir.

Velte (2016), tez çalışmasında aktivist sosyal medya koleksiyonları oluştururken kullanılan uygulamaları, araçları ve karşılaşılan sorunları anket ve görüşmeler yoluyla incelemektedir. Velte'nin en sık bildirilen sorunların toplama/yakalama, koruma ve erişim gibi teknik; hizmet şartları gibi yasal; gizlilik ve bilgilendirilmiş onay gibi etik sorunlar olduğunu belirttiği çalışması, sosyal medya arşivlemede karşılaşılan sorunları uygulayıcıların gözüyle değerlendirmesi açısından önemlidir.

Yine Velte gibi aktivist sosyal medya arşivleme girişimlerinde kullanılan uygulamaları ve bu girişimlerde karşılaşılan sorunları aktivist sosyal medya arşivleri üzerine çalışan profesyoneller ile yaptığı görüşmeler yoluyla incelediği tez çalışmasında Lindström (2019), en büyük sorunların sosyal medya içeriklerinin toplanmasını ve içeriklere erişim gibi teknik sorunları da etkileyen sosyal medya platformlarının hizmet şartları ve telif gibi yasal sorunlar olduğunu açıklamakta bunun yanı sıra gizlilik ve izin gibi etik sorunlara da sosyal medya arşivleme girişimlerinde karşılaşıldığını eklemektedir.

Breuer ve diğerleri (2021) ise sosyal medya verilerinin arşivlenmesinde arşivcilerin ve araştırmacıların karşılaştıkları sosyal medya verilerinin hacmi ve bu verilere erişim, bunların korunması ile ilgili teknik; fikrî mülkiyet ve sosyal medya platformlarının hizmet şartlarının getirdiği yasal; bilgilendirilmiş onam ve gizlilik gibi etik sorunlara değinmektedir. Çalışma, sosyal medya verilerini arşivleyecek kişilerin (arşivci ve araştırmacı) gelecekte karşılaşılabileceği sorunları açıklaması ve önerilerde bulunması açısından literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır.

Zinaman (2024), sosyal medya içeriğinin kurumsal arşivlemesinin mevcut durumu hakkında genel bir değerlendirme yaptığı ve sorunları incelediği çalışmasında hacim, sosyal medyanın değişken yapısı ve erişim gibi teknik; gizlilik, telif hakkı gibi etik ve yasal sorunlara değinmektedir. Zinaman'ın çalışması, literatürde sosyal medyayı arşivleme sorunlarını açıklayan son çalışmalardan biri olması dolayısıyla önem arz etmektedir.

Türkiye'deki literatür incelendiğinde sosyal medyanın arşivlenmesi ile ilgili çalışmaların yanı sıra sosyal medya arşivleme ile ilgili sorunların açıklandığı çalışmaların da oldukça kısıtlı olduğunu görülmüştür. Yalçınkaya (2020), sosyal medya arşivlemesinin önemini ve gelecekteki kullanım potansiyelini açıkladığı çalışmasında sosyal medya arşivlemede karşılaşılan sorunlar hakkında genel bir değerlendirme yaparken bir diğer çalışmada Gökçurt ve Demirtel (2014), sosyal medya arşivlemesine kurumsal açıdan bakmış ve sosyal medyayı arşivlemek isteyen kurumlara önerilerde bulunmuştur. Çalışma, Türkiye'de kurumsal sosyal medya arşivlemesine ve sorunlarına değinen ilk araştırmalardan biri olması dolayısıyla önem taşımaktadır.

Teknik Sorunlar

Sosyal medya içeriklerinin karmaşık yapısı ve bu tür içeriklerle uğraşmak için uygulanan yöntem ve politikalar bazı teknik sorunları beraberinde getirmektedir (Green ve Niven, 2013, s. 4). Bu sorunlar arasında; sosyal medya arşivleme süreçleri olarak kabul edilen toplama/yakalama, tanımlama, koruma, erişim sorunları, dijital beceri eksikliği ile sosyal medya verilerinin/içeriklerinin hacmi, türlerinin getirdiği sorunlar yer almaktadır. Yine bunlara ek olarak, sosyal medya içeriklerinin analiz edilmesi yabancı kelimeler, yabancı diller, yazım hataları, argo ve dilin doğal gelişimi bu sorunların diğer bir kısmını oluşturmaktadır (Batrinca ve Treleaven, 2015, s. 90). Geleneksel arşivleme yöntemlerinin sosyal medya içeriklerine uygulanamaması ve sosyal medyanın arşivlenmesi için belirlenen standartların henüz oluşturulmaması da bu sorunların başka bir kısmını oluşturmaktadır (Jules, Summers ve Mitchell, 2018, s. 3; Kinder-Kurlanda, Weller, Zenk-Möltgen, Pfeffer ve Morstatter, 2017, s. 5).

İçeriğin Seçimi, Toplanması/Yakalanması Sorunları

Teknik olarak kabul edilebilen ilk sorun, arşivleme için sosyal medya içeriklerinden hangilerinin ve nasıl seçileceğidir. Sosyal medya içeriğinin çoğunun herkese açık olması ve bu nedenle kimin kontrolünde olduğunun bilinmemesi içerik yakalamada/toplamada sorun yaratmaktadır (Kaya, 2023, s. 97).

İçeriklerin doğru bir şekilde korunması ve arşivlenmesi için hangi içeriğin seçilmesi gerektiğine karar verme konusunda da sorunlar bulunmaktadır. Örneğin, bir araştırmacının, araştırmasında kullanabileceği içerikleri ana hatlarıyla nasıl belirleyebileceğine dair karar vermesi karmaşık bir süreç olabilmektedir. Sosyal medyanın arşivlenmesi, yalnızca anlam yaratacak kadar içerik toplamayı değil, aynı zamanda çok geniş, çeşitli ve birbirine bağlı verileri işlemek için pratik yollar tasarlamayı da gerektirmektedir. Yeterli miktarda alakalı içeriğin toplanamaması bir sorunken gereksiz içerikleri toplayıp gerekli içerikleri toplamamak da bir başka sorun olarak görülmektedir (Thomson, 2016, s. 24). X ve Facebook gibi sosyal medya platformlarında bulunan bütün içerikleri toplamaya çalışmak fazla çaba gerektirip verimsiz ve orijinal olmayan verilerin toplanması ihtimalini de ortaya çıkarmaktadır (Weller, 2015, s. 282). Bunun yanında, rastgele kullanılan anahtar kelimeler, hashtagler², veya filtreler dahi arşivin içine alınması düşünülmeyen içeriğin (müstehcen veya rahatsız edici içerik) alınabilmesine neden olabilmektedir. Ayrıca filtreler, arşivlenmesi istenen tüm içeriğin yakalanmasını garanti etmediği gibi anahtar kelimeler veya hashtag filtrelemesi arşivin kapsamını daraltabilmektedir (Thomson, 2016, s. 23).

Tüm bunların yanı sıra Facebook, X ve Instagram gibi bazı sosyal medya platformlarının özgün bir biçimde arşivlenmesi için bu platformların nasıl yapılandırıldığı ve kullanıldığı konusundaki belirsizliğin giderilmesi gerekmektedir (Mahar, 2015). Bu da, konu hakkında belirgin bir sorun oluşturmaktadır. Sosyal medya içeriklerinin oluşturulma anında yakalanması/toplanması daha kolaydır. Bununla birlikte, örneğin X gibi sosyal medya platformları, tweetlerin tüm arşivlerini sunmadığından içeriklere yalnızca paylaşıldığı zaman

² “#” ile gösterilen kelime öbekleri veya kelimelere verilen isimdir.

erişilebilmektedir. Bu, herhangi bir çalışmada hızlı bir tepkinin gerekli olduğu anlamına gelmektedir (Bright ve diğerleri, 2014, s. 24).

İçeriğin Tanımlaması Sorunları

Teknik olarak değerlendirilebilecek bir diğer sorun, sosyal medya içeriğini bir belge olarak değerlendirme ya da tanımlama sorunudur. Tanımlamayı görünür hale getiren belge ile ilişkili üstverilerdir (Yalçınkaya, 2014, s. 33). Kurumlar, sosyal medya içerikleri için çoğunlukla, neyin belge olduğu üzerinde çalışmakta; bu çalışma sırasında alınan cevaplar ise belgeye dair tanımlama unsurlarını ortaya çıkarmaktadır. İçeriğin kendisi, oluşturulduğu tarih ve saat, tür gibi üstveri bilgileri bulunmakta ve gerekli tüm bu bilgileri almak genellikle el yordamıyla yapılmaktadır. Ancak bazı sosyal medya platformları bir içeriğin tam ve uyumlu bir belge özelliği taşıması için gerekli üstverilere sahip olmayabilmektedir (Schloman, 2019). Yani bu bağlamda sosyal medya içeriğini tanımlamak üzere gerekli üstverilerin elde edilmesi bir sorun oluşturmaktadır.

Kullanıcılar her zaman tek tip “hashtag” veya “anahtar kelime” kullanmadıkları hatta yazım hatalarını içeren doğal dilde iletişim kurdukları için, üstverileri de ifade eden tüm önemli varlıklar (kurumlar, kişiler, yerler, etkinlik adları, vb.) sosyal medya verisinin tanımlanmasında sorun oluşturmaktadır (Thomson, 2016, s. 23). Bu durumda saklamaya değer olan ve olmayan bir içerik arasındaki sınırlar belirlenmeli; neyin bir belge olduğuna ve her bir belge grubuna ait üstveri alanlarının neler olduğuna karar verilmelidir.

İçeriğin Korunması Sorunları

Sosyal medyanın arşivlenmesi bir dijital koruma faaliyeti olduğundan koruma ile ilgili birtakım sorunlar taşımaktadır. Örneğin, bir sosyal medya arşivi dikkatli planlanmazsa depolama ve koruma faaliyetleri için de sorunlara neden olabilecek fazla miktarda gereksiz içerikle sonuçlanabilmektedir (Thomson, 2016, s. 24).

Sosyal medya platformları, platform yapılarının yanı sıra özel şirketler olma özelliği de taşımaktadır. Dolayısıyla sosyal medyada üretilen içerikler arşivleme amaçlarından ziyade platformların ihtiyaçlarına, beklentilerine ve koşullarına göre değerlendirilmektedir. Bu durum, sosyal medya için koruma sorunları oluşturmaktadır. Acker ve Kreisberg (2020, s. 111), sosyal medya içeriğini koruma sorunlarının içerik (metin, fotoğraf, video gibi türlerin) ve biçim (sosyal medya platformları) olmak üzere iki şekilde ortaya çıktığını söylemektedir (Acker ve Kreisberg, 2020, s. 111). Velte (2016, ss. 69-70) ise sosyal medya içeriğinin sadece biçim açısından farklılık gösterdiğini ancak temel olarak bu içeriklerin de diğer dijital materyallere benzediğini dolayısıyla sosyal medya içeriklerinin korunması için dijital koruma süreçlerinde kullanılan mevcut yöntemleri kullanmanın bu türden sorunların aşılmasını sağlayacağını belirtmektedir.

İçeriğe Erişim Sorunları

Erişime yönelik sorunlar platformdan platforma değişmektedir (Thomson, 2016, s. 8). Sosyal medya verilerine her ne kadar çeşitli yollarla erişilebilse de ticari değer taşıyan veriler

sebebiyle, başta X ve Facebook olmak üzere sosyal medya platformlarının birçoğu işlenmemiş verilere detaylı erişim sağlanmasını gittikçe kısıtlamakta ve zorlaştırmaktadır (Batrinca ve Treleaven, 2015). Sosyal medya platformlarının getirdiği kısıtlamalar, bu verilere uzun vadeli erişimin nasıl sağlanabileceğini etkilemekte ve sosyal medya içeriklerinin toplanması ve tanımlanması sürecini karmaşıklştırmaktadır. Dolayısıyla bu verileri arşivlemekle görevli kişi ve kurumların sahip olduğu erişim sorunlarına karşı hazırlıklı olması gerekmektedir (Thomson ve Kilbride, 2015, ss. 262-263).

Dijital Donanım Bilgisi Sorunları

Sosyal medya verilerine makine tarafından okunabilen formatlarda erişim çoğunlukla sınırlıdır; ayrıca farklı teknoloji ve donanıma ihtiyaç hissettirmektedir. Araştırmacılar arasında eşitsizlik yaratan bu durum, farklı bilgi ve becerinin bir arada bulunmasını gerektirmektedir. Bu da, genel düzeyde hem verilere erişim sağlamak hem de analizlerde kullanmak için çeşitli bilgisayar ve uygulama becerilerine sahip olunması gerektiği anlamına gelmektedir. Kurum ve kuruluşlar için bu, nitelikli personel istihdamı veya sosyal medya veri analizi konusunda uzmanlaşmış özel bir danışmanlığa başvurmak şeklinde bir ifadeyi içermektedir. Bununla ilgili çözümler bulunsa dahi dijital sistemlerin nasıl çalıştığına dair yeterli farkındalığı olmayanlar için bu, kısıtlı bilgi anlamına gelmektedir (Bright ve diğerleri, 2014, s. 24). Bunların yanında sosyal medya platformlarının birçoğu, içeriklere erişim için çeşitli programlama dilleri veya API kodlama bilgisini gerektirmektedir. Bu tür beceriler bilgisayar uzmanları için kolay olsa da genellikle sosyal bilim araştırmacıları ve arşivciler için önemli bir sorun teşkil etmektedir. Ayrıca, API'leri yapılandırma, sosyal medya yayınlarını birleştirme, bütünsel kaynakları birleştirme ve analitik modeller geliştirmek gibi işlenmemiş verilere detaylı erişim olarak adlandırılacak işlemleri yapabilmek için programlama dışında arayüz bilgisi de gerekmektedir (Batrinca ve Treleaven, 2015, s. 90). Bunların yanı sıra sosyal medya verilerinin hacmi bazı filtreleme tekniklerinin kullanılmasını gerektirmektedir. Ancak, tüm yazılımlar veya hizmetler aynı özelliklere sahip olmadığından, kullanıcıların birden fazla konuda yetkinleşmesi gerekebilmektedir. Dahası, bu yazılımlar ile ilgili yeni bir dil/jargon (alanla ilgili mesleki kavramların) öğrenilmesi veya bu konuda bilgilenilmesi de sosyal medya verilerini arşivlemede yeterli olmayabilmektedir (McKenna ve diğerleri, 2017, s. 97).

Gerçek Zamanlı Etkileşim Sorunları

Sosyal medyadaki içerikler kullanıcılar tarafından gerçek zamanlı etkileşimlerle üretilen işlenebilir verilerden oluşmaktadır. Yani sosyal medya verisi gerçek zamanlı olarak çok hızlı bir biçimde yayımlanmakta, düzenlenmekte, yorumlanmakta ve silinmektedir. Buna rağmen - sosyal medyanın ürettiği gerçek zamanlı verilere erişim mümkün olsa da- sosyal medya içeriğinin karmaşık, etkileşimli, standartlaştırılmamış yapısının etrafında gelişen sorunlar bulunmaktadır.

Sosyal medya verilerinin kontrolsüz bir şekilde yayılması, paylaşılması, yeniden yayınlanması, beğenilmesi, yanıtlanması, silinmesi, özel veya genel yorumlarla tartışılması ve bu etkileşimlerin her yöne doğru olabilmesi arşivlemeyi güçleştirmektedir. Kısa sürede gerçekleşen yorum, beğeni ve paylaşımından oluşan yeni etkileşimlerin her biri için ayrı bir kayda

ihtiyaç duyulmaktadır (Van Rooyen, 2023-a). Bu durum bir yandan -bir anlamda faaliyete/dosyaya ilişkin- kayıtların oluşmasını sağlarken bir yandan da mevcut içerik, gönderiler, kullanıcı hesapları, mesajlaşmalar veya yorumlar nedeniyle -var olduklarının farkına bile varılmadan- veriler yeniden düzenlenebilmekte veya silinebilmektedir (Wolff, 2023). Örneğin X’de kişisel tweetler, tweet sahipleri veya X’in kendisi tarafından silinmişse³, bunlara erişebilmek güçleşmektedir. Herhangi bir tweet veya yanıtın silinmesi sadece onun silinmesini değil aynı zamanda, o yanıtı verilen yanıt veya yorumların kaybolması anlamına da gelmektedir. Ayrıca bir kullanıcı profilini silerse tüm hesap içeriği de silindiğinden tweetlerin yanında kullanıcı hesaplarının silinmesi de başta erişim sorunu olmak üzere çeşitli sorunlar ortaya çıkarabilmektedir (Weller, 2019, s. 206). Bu da, etkileşimler nedeniyle içeriğin her zaman değişebildiği anlamına gelmektedir.

Değişken Yapı Sorunları

Bu başlıkta değerlendirilen bir başka teknik sorun, hem sosyal medya platformlarının hem de platformların kullanım şartlarının herhangi bir uyarı olmadan değişmeye ve gelişmeye devam etmesidir. Sosyal medya platformları yaptıkları güncellemeler ile her geçen gün değişim geçirmektedir. Örneğin, X’e yeni özellikler (başlangıçtan beri bulunmayan hashtagler veya retweetler gibi) eklenmiştir hatta platformun Twitter olan ismi X olarak değiştirilmiştir. Kimsenin bu hızlı değişimlere yetişememesi sosyal medya platformlarının belirli bir çalışma sırasında nasıl görüldüğünü tam olarak anlamayı ve o anda hangi özelliklerin mevcut olduğunu kontrol etmeyi imkânsız hale getirmektedir (Weller, 2015, s. 282). Hızlı değişimler sebebiyle bir platform arşivlenmeye çalışıldığında X veya Facebook gibi bir sosyal medya platformunun neye benzediği, kullanıcılar için hangi özelliklerin bulunduğu ve bunların nasıl kullanıldığı çoğunlukla bilinmemektedir (Weller, 2019, s. 206). Dolayısıyla gelecekte platformlar hakkında öngörüle bulunamamak ayrıca bir sorun oluşturmaktadır.

Veri/İçerik Türleri İle İlgili Teknik Sorunlar

Sosyal medya tarafından ortaya çıkan sorunlar genellikle platformların kendileri tarafından oluşturulan, doğrudan bir platformdan ya da bir API’den veya bir üçüncü taraf veri hizmetinden (genellikle satın) alınabilen işlenmemiş verilerden/içeriklerden kaynaklanmaktadır. Çoğunlukla yeni dijital kaynakları içeren sosyal medya platformlarındaki içerik ya da veri türlerine; e-postalar, mikroblog gönderileri, fotoğraflar, emojiler, wikiler, videolar örnek gösterilebilmektedir. Bu veriler kendi başlarına bir bilgi kaynağı olarak kullanılabilirler gibi diğer veri kaynakları ile birlikte bağlamsal olarak da kullanılabilirler (McKenna ve diğerleri, 2017, ss. 89-90).

Ayrıca çoklu veri türleri sosyal medya içeriğini veri kaybına yatkın hale getirmektedir. Bir gönderinin düzenlenmesi veya bir yorumun silinmesi oldukça basit bir işlemdir (Van Rooyen, 2023-b). Bunların yanında sosyal medya verileri, platformdan platforma çeşitlilik gösterdiklerinden standartları bulunmamaktadır. Örneğin, bir tweetin veri biçimi, bir Facebook fotoğraf gönderisinin veri biçiminden tamamen farklıdır (Chawla, 2014, s. 7).

³ Bir tweetin, X kurallarını ihlal ettiği saptanırsa X, politikası gereği tweetleri ve yanıtları silme veya o tweetlere ve yanıtlara erişimi sınırlandırma hakkına sahiptir (“X’teki kamu yararına yapılan istisnalar hakkında”, 2023).

Hacim Sorunları

Sosyal medya içeriği üretiminin hacmi ile sosyal medya platformlarının dağıtılmış doğası, ciddi depolama ve arşiv sorunları oluşturmaktadır (Pennock, 2013, s. 3). Örneğin; 2023 yılının Aralık ayında Dünya çapındaki aylık aktif Facebook kullanıcısı sayısı yaklaşık üç milyardır (Statista, 2023) ve bu kullanıcılar 110'dan fazla dünya dilini kullanmaktadır. Bu evren, hem çok dilli bir ortama hem de sayıca ciddi bir kütleye işaret etmektedir. Oluşan bu verinin hacmini, veriye ait üstverileri ayrıca yükseltmesi söz konusudur. Dolayısıyla bu veri miktarı zaman içinde mevcut depolama alanının dolmasına sebep olabilmektedir (Bruns ve Liang, 2012). Depolama maliyetlerinin sürekli artması da depolama işlemlerinin küçük ve orta ölçekli arşiv kuruluşları tarafından yapılamayacağı anlamına gelmektedir (Bright ve diğerleri, 2014, s. 24). Bu veri hacmi araştırmacılar için de önemli bir sorundur. Bu sebeple sosyal medya arşivlerinde, bağlama odaklanma, ilgisiz veriler nedeniyle verilerin azaltılması veya temizlenmesi hatta aşırı veri nedeniyle erişimin kolaylaştırılması ve erişim süresinin kısaltılması konularında sorunlar söz konusudur (McKenna ve diğerleri, 2017, s. 89). Ayrıca sosyal medya içeriği, platformlar arasında hızla dolaştığından bir içeriğin paylaşıldığı tüm yerlerin görünürlüğünü korumak zor olabilmekte ve bu da bu büyük veri hacmini barındıracak bir arşiv oluşturmak için yoğun bir çaba ve kaynak sorununu gündeme getirmektedir.

API Sorunları

Sosyal medya platformları veri toplamayı kendi başlarına desteklemek için araştırmacılara bazı API'ler için erişim sağlamaktadır. Ancak API tabanlı veri toplama yaklaşımı bazı sorunlara sahiptir. Veri toplama açısından API'ler, hassas ve değişken bir giriş noktası olarak kabul edilmektedir. Sosyal medyadan veri toplamak için API kullanılırken verilerin tespit edilememesi ve dolayısıyla veri setinin güvenilirliğinin değerlendirilmesi konusunda önemli eksiklikler ve riskler söz konusu olabilmektedir (Lomborg ve Bechmann, 2014, ss. 260-261). Nazaran (2023), sosyal medya içeriklerini korumak için sosyal medya platform API'lerine güvenen uygulamaların, API'lerdeki değişikliklere veya bu API'lerin getirdiği erişim kaybına karşı her zaman savunmasız olacağını belirtmektedir.

Sosyal medya platformları API erişimini, istedikleri herhangi bir zamanda ve herhangi bir sebep olmaksızın kısıtlayabilmekte veya tamamen engelleyebilmektedir. Herhangi bir API'nin kapatılması, veri toplama için yalnızca API'lere güvenmenin tehlikelerini göstermenin yanında verileri elde etmek için API'lere güvenen organizasyonları sosyal medya platformları ile karşı karşıya bırakmak anlamına gelmektedir (Kreamer, 2019).

API'ler ile ilgili yaygın bir diğer sorun da verilerin ne sıklıkla toplanabileceği konusundaki kısıtlamalardır. API'ler veri miktarını (yani bir hesaptan belirli zaman aralığında yapılabilecek günlük maksimum veri toplama isteğinin sayısını) ve veri toplama hızını sınırlamakta; bu da erişim ve kalite sorularının artmasına sebep olmaktadır (Thomson, 2016, ss. 16-17). Ayrıca bu tür sınırlamalar çoğunlukla, sosyal medya platformlarının araştırma veya arşivlemeye izin vermemesi hususundaki niyetlerinden kaynaklı olarak ortaya çıkmaktadır (Vlassenroot ve diğerleri, 2021, s. 117).

Yasal Sorunlar

Dijital içeriklere erişim sağlanmasıyla ilgili olarak, hem içeriğe erişim yöntemleri hem de bunlara kimlerin erişeceğini ortaya çıkaran farklı yasal konular bulunmaktadır. Bu yasal konuların sosyal medya içeriğinin sağlanmasını, tanımlanmasını, korunmasını ve kullanıcıların içeriklere erişimini şekillendirmesinden kaynaklı sosyal medyanın arşivlenmesi üzerinde etkileri bulunmaktadır (Vlassenroot ve diğerleri, 2019, s. 105). Sosyal medya içeriklerinin arşivlenmesi içeriklerin anonimleştirilmesine ilişkin sorunların yanı sıra içerik sahipliği ve fikrî mülkiyet sorunları gibi bazı yeni yasal sorunları da içermektedir (Hagen ve diğerleri, 2019, s. 9). Bunun yanında sosyal medya, özellikle bireylerin gizliliği veya telif hakkı ile de ilgili olabilmektedir (Chambers ve diğerleri, 2021, s. 39).

Vlassenroot ve diğerleri'ne (2021, s. 116) göre, sosyal medya içeriğini arşivlerken göz önünde tutulması gereken iki önemli yasal boyut bulunmaktadır. Bunlardan ilki, verilerin genel olarak herkese açık olduğu mu yoksa kişilere ait özel veriler mi olduğu sorunudur. Bazı uzmanlar, sosyal medyadaki verilerin herkes tarafından görülmesi ile verilerin artık özel alana ait olmadığını ve kamusal nitelik kazandığını iddia etmektedir. İkinci önemli yasal boyut ise veri koruma ve bunlarla ilgili yasalara uyma sorununu içermektedir.

Sosyal medya içeriklerini arşivlemeyi ciddi şekilde engelleyen yasal sorunların bir diğeri sosyal medya platformlarının değişen ve kapsamlı Hizmet Şartları'dır (Terms of Service - ToS). Platformların hizmet şartlarının hem sürekli olarak değişmesi hem de belirsiz olması bazı yasal sorunlar oluşturmaktadır. Bu sorunlar, özel çözümler gerektirmesinin yanında araştırmacıların ve arşivcilerin bu değerli içerikleri yakalama ve koruma söz konusu olduğunda çeşitli ödümler vermelerine neden olabilmektedir (Thomson, 2017, s. 4). Sosyal medya içeriklerinin nasıl kullanılabileceğini yöneten hizmet şartları, bu içeriklerin nasıl saklanabileceğini ve paylaşılması gerektiğini de yönetmektedir (Thomson, 2016, s. 15). Sosyal medya platform hizmet şartlarının yanında yasal ve etik konular da sosyal medya verilerinin paylaşılmasının önündeki engeller olarak görülmektedir. Akademik bir araştırma gibi ticari olmayan bir amaçla bile arşivlenmiş sosyal medya verilerini paylaşmak, veri koruma yasalarını, fikrî mülkiyet haklarını ve hatta bir bireyin unutulma hakkını ihlal etmek gibi diğer yasal sorunları da beraberinde getirmektedir. Arşivlenmiş sosyal medya verilerini paylaşmak veya bu verileri kullanmak, kişilerin kimliğinin yanlışlıkla ortaya çıkma olasılığını da artırabilmektedir (Thomson ve Kilbride, 2015, ss. 269-270). Yasal sorunlar, sosyal medyada bulunan büyük miktardaki kişisel veriden de kaynaklanmaktadır (Thomson, 2016, ss. 6-7).

Sosyal Medya Platformlarının Hizmet Şartları, Geliştirici Sözleşme Ve Politika Sorunları

Sosyal medya platformlarının hizmet şartları, geliştirici sözleşme ve politikaları, sosyal medya hizmetlerinin kullanıcı erişimini ve kullanımını yöneten belgelerdir. Web sitelerinin genellikle tamamının hizmet şartları bulunmaktadır. Bunlar, sitelere yüklenen içerikten yasal olarak kimin, ne ölçüde sorumlu olduğunu belirlemektedir. Dijital içeriklerin kontrolü ve mülkiyetinin zaman içinde daha karmaşık bir hale dönüşmesi ile kişilerin geçmişte çevrimiçi olarak depoladıkları bilgilere gelecekte sahip olamayabilecekleri ve bunları saklamak için hizmet şartlarının yanında geliştirici sözleşmelerini ve politikalarını da yerine getirmeleri beklenmektedir (Marshall, 2018, s. 1). Farklı sosyal medya platformlarının, sosyal medya

verilerinin nasıl arşivlenip ne şekilde kullanılabilceği ve paylaşılabilceği konusunda farklı politika türleri ve kısıtlamaları bulunmaktadır. Sosyal medya platformlarının hemen hepsinde var olan ortak politikalar; *Hizmet Şartları*, *Gizlilik Politikası*, *Kullanım Koşulları*, *Geliştirici Sözleşmesi* ve *Geliştirici Politikası*'dir.

Hizmet şartları, hem sosyal medya platformlarının kullanıcıları hem de sosyal medya içeriklerini arşivlemek isteyen kişi ve kurumlar için geçerli olmaktadır. Bu sebeple sosyal medya içeriklerini arşivlemenin önündeki en büyük yasal sorunlardan biri, sosyal medya hizmetlerinin ticari niteliği ve genellikle arşivlemeyi engelleyen hizmet şartlarıdır (Fält, 2016). Hizmet şartlarının platformlardan veri toplama, koruma ve bunlara erişim sağlama yeteneği üzerinde önemli etkileri olabilmektedir (Social Feed Manager, 2017). Yasalar ve yönetmelikler, kurumların sosyal medyayı koruma altına almasını isterken, sosyal medya platformlarıysa sahip olduğu verilerin kullanımını sınırlandırmaktadır (Digital Preservation Coalition, 2023). Sosyal medya içeriklerini arşivlemek isteyen kişi ve kurumlar, her platformun kendi hizmet şartlarını istediği an istediği şekilde değiştirmesi sorunu ile de karşılaşmaktadır. Bu da içerikleri arşivlemek isteyen kişi ve kurumların uzun vadeli arşivleme politikaları oluşturmasını zor bir hâle getirmektedir (Velte, 2018, s. 115).

Sosyal medya platformlarının her birinin farklı bir işlevi/yapısı olması ve her birinin farklı standartlara sahip olması durumu karmaşıklaştırmaktadır. Platformların gizlilik ayarları ve hizmet şartlarının sık sık değişmesi sosyal medya platformlarında sıklıkla oluşan hukuki sorunlara yol açmaktadır. Bu, bir taraftan uzun vadeli sosyal medya arşivleme uygulamaları geliştirmeyi zorlaştırırken diğer taraftan kısıtlayıcı hizmet şartları dâhilinde, farklı platformlardan veri toplayan ve her platformun hizmet şartlarını ayrı ayrı değerlendirmek zorunda olan araştırmacılar veya diğer veri toplayıcılar için özel sorunlar ortaya çıkarabilmekte, çoğu durumda ise ticari çıkarlar ile koruma ve erişime ilişkin arşiv çıkarları çatışmaktadır (Fält, 2016; Lindström, 2019, s. 39).

Sosyal medya içeriklerine erişim - çoğunlukla - platformların API'leri aracılığıyla sağlanmaktadır. Ancak sosyal medya platformları, kendi hizmet şartlarının yanında verilerinin nasıl işlenip paylaşılabilceğine dair bilgileri ve API kullanım özelliklerini de açıklayan geliştirici sözleşmeleri ile politikalarına tabidir. Bu sözleşme ve politikalar, sosyal medyanın korunmasından ziyade, öncelikle ticari olarak yeniden kullanım durumları göz önünde bulundurularak tasarlanmıştır (Breuer ve diğerleri, 2021, s. 13). API'ler sosyal medya içeriğinin elde edilmesini sağlasa da sosyal medya verilerinin saklanması ve arşivlenmesi çoğunlukla sosyal medya platformlarının hizmet şartlarının ihlal edilmesi anlamına gelmektedir (Peterson, 2016).

Ben-David (2020, s. 252), sosyal medya platformlarının hizmet şartlarındaki sınırlamalar sebebiyle sosyal medya verilerinin artık çoğunlukla kamuya açık olmadığını ve API'lerin bir noktaya kadar veri toplanılmasına izin verse de örnek olarak Facebook'un arşivlenmesinin yasal olarak imkânsız bir duruma getirildiğini söylemektedir.

Fikrî Mülkiyet ve Telif Hakkı Sorunları

Fikrî Mülkiyet, "bir eser üzerinde sahip olunabilecek maddi ve manevi hakların tamamını ve komşu haklarını ifade eden bir kavramdır." ("Fikri mülkiyet hakları", 2023) Anayasa

Mahkemesi (AYM) ise fikrî mülkiyet hakkını, “türlü ilim, edebiyat veya sanat eserlerinden mütevellit manev ve madd menfaatlerin korunması hakkı” olarak tanımlamaktadır (Anayasa Mahkemesi Kararı, 1969). *Telif hakkı veya yazar hakkı (copyright)*, The World Intellectual Property Organization (WIPO - Dünya Fikrî Mülkiyet rgt)’a göre, “yaratıcıların edebi ve sanatsal eserleri üzerindeki haklarını tanımlamak için kullanılan yasal bir terimdir” (2023). Telif hakkı, belirli sreler için geçerli olmaktadır. Telif hakkı koruması süreleri ülkelerdeki şartlara bağlı olarak farklılık teşkil etmektedir⁴.

Dijital içerik, büyük bir içerik oluşturucu grup tarafından yaratıldığından analog dnyadakilerden daha farklı fikrî mülkiyet hakları içermektedir. Yasalar ise çoğunlukla teknolojik gelişimin ve dijital koruma ihtiyaçlarının gerisinde kalmaktadır. Fikrî mülkiyet haklarını içeren yasalar çoğunlukla çoğaltma ve kopyalama gibi faaliyetlerle ilgilendiğinden sosyal medya bağlamında bu, ayrı bir sorun haline gelmektedir (Van Dijk, 2018, s. 223). Sosyal medya gibi dijital ortamlarda yayınlandığı an kamusal bir hal alan video, fotoğraf, ses gibi çok sayıda bilgi/içerik yine çok sayıda kullanıcı ile paylaşılmaktadır. Bu durumda kullanıcılar, paylaştıkları içeriklerin gerçek sahiplerini çoğu zaman bilemediğinden istemeden de olsa hak ihlaline sebep olabilmektedir (Akba, 2015, s. 127).

Fikrî mülkiyet hakları, sosyal medya içeriklerini arivlerken araştırmacıların, arivcilerin, kütüphanecilerin ve diğer ilgililerin karşılaştıkları yasal ikilemler hakkındaki tartışmayı da artırmıştır (“Legal and ethical implications”, 2022). Hockx-Yu (2014, s. 2), fikrî mülkiyet hakları meselesinin sosyal medyaya uygulanıp birden fazla kurum/kurulu ve kullanıcının dhil edildiği durumlarda hak sahiplerini tanımlamanın yanında arşivleme için bunlardan izin almanın da oldukça zor olduğunu belirtmektedir.

Ses, fotoğraf, video gibi sosyal medya verilerindeki fikrî mülkiyet hakları, sosyal medya arivlerine erişim ve bunları kullanım hususunda da kısıtlamalar getirmektedir (Thomson ve Kilbride, 2015, s. 271). Facebook, X, Tumblr ve Flickr gibi sosyal medya platformlarının arivciler için çeşitli sorunlar oluşturmasının birçok nedeni bulunmaktadır. Sosyal medya platformları ile arivsel uyumsuzluğun çoğu, fikrî mülkiyet hakları ve erişim de dhil olmak üzere çok yönlü bir sorunu içeren kontrol (veya kontrol eksikliği) kavramı ile açıklanabilmektedir (Post, 2015).

Telif hakkı, bir görselin, örneğin edebi eserler veya tablolar gibi fiziksel durumlarının mülkiyeti konusunda bir ayırımın yanı sıra bunların çoğaltılması ve kopyalanması amacıyla birbirinden farklı olarak çoğaltılması için de ayrı haklar tanımaktadır. Dijital malzeme söz konusu olduğunda ise bu durum, dijital malzemenin yapısı gereği bu ayırma uymaması dolayısıyla uygulamalarda karışıklıklara sebep olabilmektedir. Dijital malzemelerdeki kullanıcı erişimi ve rutin koruma eylemleri gibi temel depolama süreçleri sıklıkla kasıtlı veya kasıtsız kopya üretimini ve bunların dağıtılmasını içermektedir. Uygun hak izni, lisanslar veya yasal istisnalar olmadan bu kopyalar telif hakkı ihlali oluşturabilir. Ek olarak, dijital malzemelerin kendilerinin fikrî mülkiyet haklarına sahip olduğu donanım ve yazılım gibi bağımlılıklar bakımından da sorunlar getirmektedir (“Legal compliance”, 2023).

⁴ Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği (AB) ve ülkemizde yazılı bir eser için telif hakkı yazarın ömrü artı 70 yıl olarak belirlenmiştir. Eser, telif hakkı süresini tamamladığı an “kamu malı” haline gelerek herkes tarafından serbestçe kullanım hakkına kavumaktadır (Charlesworth, 2012, s. 9; “Facebook telif hakkı”, 2023).

Sosyal medya bağlamında telif hakkı, “bir sosyal medya kullanıcısının, başka kişiler veya kuruluşlar tarafından oluşturulan hiçbir içeriği, orijinal kaynağı (telif hakkı sahibi) onaylamadan kopyalamaması”nı ifade etmektedir. Hak sahibi, telif hakkıyla korunan eserinin izin alınmadan paylaşıldığı durumlarda sosyal medya platformlarına bir telif hakkı ihlali bildiriminde bulunabilmektedir (Van Looy, 2016, s. 214). Sosyal medyadaki telif hakkı ile ilgili mevcut hukuki sorunlar çoğunlukla tweetler ve fotoğraf paylaşımı ile ilgilidir⁵.

Sosyal medya içerikleri, yapılan yorumlar telif hakkı korumasına sahip olabilmekte ve bunları izinsiz olarak arşivlemek telif haklarını ihlal etmek anlamına gelebilmektedir. Bir dış kaynak tarafından yayımlanan veya bir dış kaynak adına paylaşılan bir içerik, telif hakkı ihlali oluşturma riskini de beraberinde getirebilmektedir (Hockx-Yu, 2014, s. 2).

Etik Sorunlar

Sosyal medyanın arşivlenmesi; arşivcilerin, araştırmacıların, kullanıcıların bireysel veya ortak etkileşimlerini dijital bir şekilde koruyabilmek için potansiyel bir fırsat sunarken bahsi geçen teknik ve yasal sorunların yanında birtakım yeni etik sorunlar da ortaya çıkarmaktadır.

Sosyal medya içeriklerinin arşivlenmesi ile ilgili yasal ve etik sorunlar, çoğunlukla birbiriyle ilişkilidir ve izin, gizlilik gibi konuların hem yasal hem de etik açıdan değerlendirilmesi önem taşımaktadır (Hagen ve diğerleri, 2019, s. 16). Sosyal medyanın arşivlenmesinin etik ve yasal sorunlar taşımasının en önemli sebebi, sosyal medyanın kullanıcılar tarafından özel olarak nitelendirilebilecek veriler taşımasıdır. Sosyal medyada toplanan kişisel verinin kolayca değiştirilebilmesi ve sahip olduğu bağlamdan çıkarılabilmesi mümkündür. Bu da kullanıcılar için, ortaya çıkması istenmeyen kişisel verilerin dağıtılmasına neden olabilmektedir (Liang ve Zhu, 2017, ss. 13-14).

Bilgilendirilmiş Onay/Onam (İzin) Sorunları

Sosyal medya arşivleme çabalarında karşılaşılan sorunlardan bir diğeri de bilgilendirilmiş onay/onam (izin) konusundadır. Sosyal medya verilerinin inandırıcılığını, geçerliliğini ve titizliğini sağlamak arasındaki doğru dengeyi kurmaya çalışırken aynı zamanda bilgilendirilmiş onay/onam (izin) gibi etik ilkelere bağlı kalmaya çalışmak zor olabilmektedir (McKenna ve diğerleri, 2017, s. 97). Bilgilendirilmiş onay, gönüllülük, yeterli bilgi ve yeterlilik terimleri ile ifade edilen üç temel öğeden oluşan, yasal koşulları, araştırma etiği ilkelerini karşılayan ve herhangi bir zorlama olmaksızın verilen izin olarak açıklanabilmektedir (European Commission, 2013, s. 14; Hagen ve diğerleri, 2019, s. 17).

Web ya da sosyal medya verilerini arşivlemenin yasalarla zorunlu kılınmadığı ülkelerde, bu verileri arşivlemeye çabalayan organizasyonlar, verileri toplamaya başlamadan önce her bir hak sahibinin önceden iznini almanın zor bir girişim olduğunun farkında olduğundan bu hak

⁵ New York Güney Bölge Mahkemesi, açılan bir davada X’de yayımlanan fotoğrafların telif haklarının korunmasına karar vermiştir. Dava, Fransız haber ajansı Agence France-Presse ve Amerikalı dağıtıcısı Getty Images’in Daniel Morel adlı fotoğrafçının Haiti’deki 2010 depreminin fotoğraflarını izinsiz kullanması ile ilgiliydi. Morel, fotoğraflarını X’de yayınlamış, iki şirket de fotoğrafları X’in hizmet koşullarına dayandığını savunarak birçoğu haber kaynağı olan müşterilerine göndermiş ve bunlardan maddi kazanç elde etmiştir. Sonuç olarak mahkeme, iki ajansın da sosyal medya içeriği için fikri mülkiyet haklarını ihlal ettiğine ve Morel’e 1,2 milyon dolar ödemesine hükmetmiştir (Ax, 2013). X telif hakkı politikasında, “Genel olarak, sonuçta ortaya çıkan fotoğrafın gerçek hak sahibi fotoğrafı çekilen kişi değil, fotoğrafçıdır” hükmünde bulunmaktadır (“Telif hakkı politikası”, 2023). Facebook ise bu konu hakkında, “Fotoğrafi siz çektiyseniz, fotoğrafın telif hakkı büyük olasılıkla sizdedir” demektedir (“Facebook telif hakkı”, 2023).

sahiplerinden çoğunlukla izin istememektedir. Organizasyonlar, hak sahiplerine isteklerini bildirmekte ve bunlardan herhangi olumsuz bir yanıt gelmezse hak sahibinin arşivleme için dolaylı olarak izin verdiğini düşünmekte ve verileri arşivleme süreçlerine başlamaktadır (Vlassenroot ve diğerleri, 2019, ss. 89-90). Etik olarak, hak sahibinin bilgisi olmadan ya da bilgisi olduğunu düşünerek veri toplamak, *bilgilendirilmiş onay/onam (izin)* ile ilgili sorunlar oluşturmaktadır (Quinton ve Reynolds, 2017, ss. 66-67).

Sosyal medya arşivlemesi açısından onay uygulamalarına bakıldığında ise benzer görüşler ortaya çıkmaktadır. Bu görüşlerden ilki, onayın geniş ölçekte yapılamayacağına dayanarak, onay etiğinin kamuya açık sosyal medya verileri için geçerli olmadığını savunmak ve tüm verileri arşivlemektir. Diğer görüş ise sosyal medya verilerinin arşivlemesini etik sebeplere dayanarak hiçbir şekilde yapmamaktır. Liang ve Zhu'ya (2017, s. 14) göre, sosyal medyada özellikle kamuya kapalı bir şekilde bulunan içerikleri arşivlemek için mutlaka bilgilendirilmiş onay alınması gerekmektedir. Breuer ve diğerlerine (2021, s. 13) göre ise sosyal medya platform API'leri aracılığıyla yapılan arşivleme çalışmaları genellikle bilgilendirilmiş onay gibi süreçlerden yoksundur. Ayrıca, bilgilendirilmiş onay alındıktan sonra bu tür çalışmaları yapmak çoğu zaman mümkün olmayabilmektedir. Ancak yine de toplanması düşünülen veriler için bilgilendirilmiş onay süreçlerinin olmaması, verilerin arşivlenemeyeceği anlamına da gelmemektedir.

Gizlilik Sorunları

Gizlilik kaygıları, etik ve yasal etkenler arasındaki sınırları belirlemeyi zorlaştırmaktadır. Sosyal medyada kişisel ve hassas bilgileri ortaya çıkarabilecek büyük miktarda kullanıcı verisi bulunmaktadır. Dolayısıyla kişilerin kimliklerinin yanlışlıkla ortaya çıkma riski, bu verilerle ilgili gizlilik ve güvenlikle ilgili sorunları göstermektedir (Thomson, 2016, s. 20). Gizlilik sorunlarını ele alarak dinamik sosyal medya içeriğini arşivlemek bu bağlamda ortaya çıkan en büyük sorunlardan birini teşkil etmektedir. Sosyal medyanın büyümesi ve yapay zekânın gelişimiyle birlikte kişisel verilerin toplanmasının eskisinden daha kolay hale gelmesi de bu tür sorunların önemli ölçüde artmasına neden olmuştur (Mondal, Messias, Ghosh, Gummedi ve Kate, 2017, ss. 238-239; Yun, Chang ve Kim, 2019, s. 4). Kişisel verilerin kolayca toplanabilmesi kullanıcıların özel yaşamları ve gizli tutmak istediği bilgilerin ortaya çıkmasına, bu verilerin kötüye kullanımına, kimlik hırsızlığına ve kişinin itibarına zarar verme gibi sorunlara yol açabilmektedir (Zimmer ve Proferes, 2016, s. 243).

Sosyal medya profilleri kişisel bilgilere göre düzenlenmektedir. Sosyal medya platformları, bu kişisel bilgileri kullanarak daha önce elde edilemeyen verileri elde etme potansiyeline sahiptir. Platformların bu verileri ne şekilde kullandıkları çoğunlukla bilinmemektedir. Bu açıdan sosyal medya verileri, özellikle diğer kişisel verilerle birlikte, kişileri savunmasız bir konuma getirebilmektedir. Kişisel bilgilerin ortaya çıkması ve bilgilerin başka alanlarda kullanım riski de kullanıcıların gizlilik alanlarının ihlal edilmesine neden olabilmektedir (Lee ve Kim, 2015, s. 147).

Sosyal medyadaki kişisel bilgiler, sadece kişinin adı ile sınırlı değildir. Bu bilgiler bireyi potansiyel olarak tanımlayabilecek çok sayıda kişisel bilgi (konum, eğitim, yaş bilgisi gibi) içerebilmektedir ("Social media, privacy and the workplace", 2023). Bilgiler, hassas kişisel

özellikler (örneğin etnik köken ve cinsel yönelim) gibi kullanıcılar hakkında ek veriler de taşıyorsa gizlilik sorunu, içinden çıkılması zor bir hale gelebilmektedir. Dolayısıyla sosyal medya içeriklerinin büyüklüğü ve içsel olarak bağlantılı yapısı kişilerin gizliliğine yönelik bir tehdit oluşturmaktadır.

Sosyal medya platformlarının birçoğu, arşivlenmiş sosyal medya verilerinin kötüye kullanılması ve hassas bilgilerin ortaya çıkması ihtimaline karşın herhangi bir koruma sağlamazken mevcut gizlilik politika ve kuralları kullanıcıların arşivlenmiş kişisel verilerinden bilgilerinin ortaya çıkarılmasını engelleme beklentilerini de karşılayamamaktadır (Raad, Al Bouna ve Chbeir, 2016, s. 174).

Sosyal medya verilerinin arşivlenmesi, bireylere kişisel verilerinin internetteki arama motorlarından kaldırılması hakkını (unutulma hakkı) tanıyan AB mevzuatı ile de çelişmektedir (Fält, 2016). Bireylerin kişisel bilgilerinin belirli durumlarda İnternet arama motorlarından çıkarılması ve bunlara ulaşılamaması olarak da bilinen bu hak üzerine AB kararları, dijital içerikle -web kaynaklı- ilgilenen organizasyonlar üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir (Thomson, 2016, s. 15).

Tartışma ve Sonuç

Sosyal medya uygulamalarının kullanıma sunulduğu günden günümüze kadar gelen süreç, sosyal medyayı insanların yaşamlarının büyük bir parçası haline getirmiştir. Sosyal medyanın insan hayatındaki önemi onun gelecek nesiller için korunması gereken bir arşiv nesnesi haline gelmesini sağlamıştır. Dolayısıyla sosyal medyadaki içeriklerin düzgün bir biçimde korunup arşivlenmediği durumlarda bu içerikler, gelecekteki erişimler için tamamen kaybolma tehdidi ile karşı karşıya kalmaktadır. Ancak hem sosyal medya kullanımının hem de kullanıcılar tarafından üretilen içerikleri korumanın ciddi arşivleme sorunları ortaya çıkardığı bir gerçektir. “Sosyal medya içeriklerini arşivlemede ne gibi sorunlarla karşılaşmaktadır?” sorusundan yola çıkılarak sosyal medya arşivleme sorunlarının hangileri olduğunu açıklamayı amaçlayan bu çalışmada ayrıca “Sosyal medya platformlarının sık değişen hizmet şartları, arşivleme süreçlerini nasıl etkilemektedir?” ve “Sosyal medya platformlarını arşivlerken hangi tür etik sorunlar ortaya çıkmaktadır?” sorularına da cevap aranmıştır. Çalışmada sosyal medya arşivlemesinin taşıdığı sorunlar; teknik, yasal ve etik olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir.

Teknik sorunların; sosyal medya içeriklerini seçme, yakalama/toplama, tanımlama, koruma, erişim, içeriklerin, yapısı, hacmi, içeriklerin türleri ve dijital beceri eksikliği olduğu, yasal sorunların; platform hizmet şartları, geliştirici politikaları, API’ler, fikrî mülkiyet ve telif hakkı biçiminde olduğu, etik sorunların ise bilgilendirilmiş onay/onam (izin) ve gizlilik sorunları şeklinde olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada yalnızca bahsi geçen sorunlar açıklanmış dergi yazım kurallarının getirdiği sınırlılıklar nedeniyle söz konusu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin ayrı bir çalışma ile ele alınması uygun görülmüştür.

Teknik olarak ifade edilen sorunlar daha çok sosyal medya arşivlenmesinin seçim, tanımlama, koruma ve erişim gibi yaşam döngüsü süreçlerini içermektedir. Bunun yanı sıra, sosyal medyanın gerçek zamanlı etkileşimlere de bağlı dinamik yapısı dolayısıyla paylaşılan

içeriklerin çabuk bir biçimde dağıtılması veya silinmesi gibi sebepler sosyal medya arşivlemenin önündeki bir başka teknik sorundur. Değinildiği üzere, sosyal medyada paylaşılan içerikler hızlı bir şekilde diğer kullanıcılara ulaşmaktadır. Bu içerikler, hem hacim olarak çok büyük boyutlardaki hem de farklı türlerdeki (fotoğraf, metin, video) verilerin anlık olarak paylaşılması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu durum, teknik olarak görülen sosyal medya arşivleme sorunlarını oluşturmaktadır.

Sosyal medya platformlarının her biri farklı amaçlara, özelliklere ve içerik türlerine sahiptir. Dolayısıyla bu platformlar, farklı türlerde ve seviyelerde sorunlar taşımaktadır. Örneğin; Facebook ve Instagram gibi sosyal medya platformları çok fazla kişisel veri içerdiğinden bu platformlardaki kullanıcı profillerini çevreleyen sorunlar, sosyal medya arşivlemesi için de yasal sorunlar oluşturmaktadır.

Sosyal medya arşivlemesinin getirdiği yasal sorunların başında sosyal medya içeriklerinin ve API'lerinin kullanım özelliklerini de açıklayan sosyal medya platformlarının hizmet şartları, geliştirici sözleşme ve politikalarından kaynaklı sorunlar gelmektedir. Sosyal medya platformlarının ticari yapısının, lisanslı verilerin paylaşılmasını ve hatta saklanmasını yasaklaması, bunun yanı sıra sosyal medya platformlarının politika ve hizmet şartlarını çok sık değiştirmesi hatta aniden kısıtlaması özellikle içerikleri API'lerden toplamak isteyenler için yasal sorunlar ortaya çıkardığını göstermektedir. API'ler, sosyal medya içeriğinin elde edilmesini sağlamaktadır ancak sosyal medya verilerinin saklanması ve arşivlenmesi çoğunlukla sosyal medya platformlarının hizmet şartlarının ihlal edilmesi anlamına geldiğinden bu durum, arşivleme hususunda bir çelişkiye neden olmaktadır. Dolayısıyla sosyal medya platformları kendi hizmet şartlarında ve politikalarında arşivlemenin yasal sorun oluşturmadığını açıkça ifade etmezse API'lerden elde edilen sosyal içeriklerinin arşivlenmesi hususu yasal sorunlar oluşturmaya devam edecektir.

Bunların yanında sosyal medyada paylaşılan içeriklerinin sahipliğinin kullanıcıda mı yoksa sosyal medya platformlarında mı olduğu sorunu fikrî mülkiyet ve telif hakları konusunda sorunlar oluşturmaktadır. İçerik sahipliğini belirlemek ve arşivleme için bunlardan izin almak oldukça zor olduğundan bu durumun getirdiği belirsizlik, arşivleme hususunda da sorunlara neden olmaktadır. Sosyal medyada paylaşılan içeriğin bir bölümü (görseller, videolar, yorumlar) telif hakkıyla korunan materyali barındırabilmekte ve bunları izinsiz olarak arşivlemek telif haklarını ihlal etmek anlamına gelebilmektedir.

Buna karşın bir başka görüş, sosyal medya içeriklerinin toplanması ve arşivlenmesinin, genellikle kendi başına telif haklarının ihlali anlamına gelmediği hususundadır. Zaten sosyal medya platformlarının hizmet şartları, geliştirici politikaları ve API'leri veri paylaşımını kısıtladığından çoğunlukla telif hakkı ihlallerinin engellenmesini de sağlamaktadır (Thomson, 2016, s. 17). Bu durum, arşivleme konusunda telif hakkı ile ilgili sorunları azaltmaktadır.

Sosyal medya verilerinin artış hızı ve hacmi büyük ve ölçeklenebilir depolama alanları gerektirse de bu özellikler aynı zamanda mevcut ve gelecekteki araştırmalar için verileri kullanılabilir hale getirmek amacıyla verilerin işlenmesi ve arşivlenmesi konusunda da sorunlar oluşturmaktadır. Platformların hizmet şart ve koşulları, verilerin nerede ve nasıl depolanabileceğini sınırlayabilmekte hatta depolanmasını engelleyebilmektedir. Dolayısıyla sosyal medya içeriklerinin sadece boyutu değil, yasal çerçevesi de içeriklerin nasıl

korunabileceğini etkilediğinden platformların hizmet şart ve koşulları doğru bir şekilde değerlendirilmelidir.

Sosyal medya arşivlemesi teknik ve yasal sorunların yanında etik sorunlar da orta çıkarmaktadır. Çalışmada sosyal medya arşivlemesindeki etik sorunlar gizlilik ve bilgilendirilmiş onay/onam (izin) başlıkları altında değerlendirilmiştir. Sosyal medya platformlarındaki kişisel bilgiler kullanıcıların bilgisi olmadan arşivlenebilmektedir. Bununla birlikte, sosyal medya arşivleme ile ilgilenen girişimlerin gizlilik sorunları yaratabilecek içerikler hakkında izin alma konusunda bir sorumluluğu olup olmadığı da belirsizdir. Gizlilik ile ilgili durumlar sosyal medya içeriklerine doğrudan etki ettiğinden sosyal medya arşivlemede dikkat edilmesi gereken konuların başında yer almaktadır.

Bilgilendirilmiş onay/onam (izin), özellikle insan katılımcılı bir araştırma için zorunlu olan etik bir standart olarak bilinmektedir. İnsan katılımlı araştırmalarda ve araştırmanın kişisel verileri içerdiği durumlarda gelecekte herhangi bir sorun yaşamamak için katılımcılardan bilgilendirilmiş onay almak gerekmektedir. Ancak sosyal medya üzerine insan katılımlı bir çalışma yapılırken izinle ilgili sorunlar oluşmaktadır. Sosyal medya platformlarının çoğu araştırmacıların kapalı hesabı olan kullanıcılardan veri toplamasına izin vermediğinden bu kullanıcılardan veri toplamak için onay almak, tek yol olarak görülmektedir. Ancak sosyal medya içerikleri çoğunlukla çok büyük ölçekte olduğundan bunların sahiplerinin hepsinden izin almak neredeyse imkânsızdır.

Sosyal medya arşivlemede hem izin hem gizlilik sorunları için kullanıcı kimliklerinin gizlenmesi anlamına gelen anonimleştirme yönteminin uygulanması önerilebilmektedir. Bu türden bir yöntem, oluşabilecek hem etik hem de yasal sorunları engelleyebilmenin bir aracı olarak görülmektedir. Sosyal medya arşivlemedeki tüm yasal ve etik sorunları ortadan kaldırmak zor olsa da bilgilendirilmiş onay ve anonimleştirme gizlilik sorunlarını azaltabilecek uygulamalar olabilir (Shiozaki, 2022, s. 11).

İçeriklerin ne şekilde, ne sıklıkla, nereden toplanacağına ve kullanılıp kullanılmayacağına ilişkin toplama veya seçim sırasında alınan tüm kararlar, telif hakkı ve sosyal medya platformlarının hizmet şartları gibi yasal kaygıların yanı sıra etik kaygıların sonucu olarak da ortaya çıkmaktadır.

Sosyal medya içeriklerini toplayan bir arşiv kurumunun ya da girişiminin topladığı içeriklerin gelecekteki kullanımı hususunda yasal veya etik olarak sorumlu olup olmadığı yani arşivleme sorumluluğunun kimde olacağı sorunu da tartışma konusudur. Örneğin, bir devlet kurumunun kamuya açık içerikleri arşivlemeye başlaması halinde bu durum arşivleme sorumluluğu sorununu ortadan kaldırabilir ancak bu tür bir girişim de sosyal medya kullanıcılarının duygu ve düşüncelerini açıklamaktan çekinmesine yol açabilir. Dolayısıyla bu tür durumların sosyal medya arşivlemesi açısından yeni sorunlar ortaya çıkarabileceği varsayılmaktadır.

Sosyal medyayı arşivleme konusundaki tüm sorunlar sosyal medya içeriği ile ilgilenen bilgi yöneticileri veya arşivcilerin, verileri toplarken ve verilere erişim sağlarken karşılaştığı sorunların teknik olduğu kadar etik ve yasal nitelikler de taşıdığını göstermektedir.

Türkiye’de sosyal medya arşivleme ve sorunlarını değerlendirme hususunda çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Bu konuda yapılacak akademik çalışmaların ve uygulamaların literatüre katkısının büyük olacağı düşünülmektedir.

Sosyal medya gelişimini sürdürdükçe ve sosyal medya yeni medya türlerine geçtikçe sadece belirli konulardaki içerikler ve verilerle ilgilenen daha küçük arşivler bile zamanla büyük sorunlarla karşılaşacaktır. Teknolojide yaşanan gelişmeler sosyal medya arşivlemesinde özellikle teknik sorunların çözümlenmesinde yardımcı olabilir ancak yasal ve etik sorunları ortaya çıkaran yasal değişikliklerin bu gelişmelerin gerisinde kalması da muhtemel görünmektedir. Sosyal medyanın arşivlenmesi çoğunlukla platformlara ve platformların hizmet şartlarındaki değişikliklere bağlı olarak değiştiğinden ve gizlilik konusunda da sorunlar oluşturduğundan sosyal medya içeriklerinin arşivlenmesinin sahip olduğu yasal ve etik sorunların zamanla daha zor hale gelebileceği öngörülebilmektedir. Dolayısıyla sosyal medya içeriklerinin arşivlenmesi aşamasında içeriklere bağlı olarak bunların bazılarının (örneğin, telif hakkıyla korunan veya kullanıcı gizliliğini tehdit eden veriler) silinmesi ve/veya bunlara erişimin kısıtlanması bir çözüm yolu olarak görülebilir.

İzin ve Katkı Bildirimleri

Etik Kurul İzni

Yazar makale için etik kurul onayı gerekmediğini beyan etmiştir.

Yazarlık Katkısı

Makale tek yazarlıdır.

Kaynakça

- Acker, A. ve Kreisberg, A. (2020). Social media data archives in an API-driven world. *Archival Science*, 20(2), 105-123. <https://doi.org/10.1007/s10502-019-09325-9>
- Akbaş, M. (2015). *Üniversite kütüphanelerinde sosyal medya politikaları* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Anayasa Mahkemesi Kararı. (1969, 30 Ocak) *Resmî Gazete* (Sayı: 13114). <https://normkararlar.bilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1967/49>
- Anderson, K. E. (2020). Getting acquainted with social networks and apps: capturing and archiving social media content”, *Library Hi Tech News*, 37(2), 18-22 <https://doi.org/10.1108/LHTN-03-2019-0011>
- Ax, J. (2013). Photographer wins \$1.2 million from companies that took pictures off Twitter. <https://www.reuters.com/article/us-media-copyright-twitter/photographer-wins-1-2-million-from-companies-that-took-pictures-off-twitter-idUSBRE9AL16F20131122/>
- Batrinca, B. ve Treleaven, P. C. (2015). Social media analytics: a survey of techniques, tools and platforms. *AI & Society*, 30(1), 89-116. <https://doi.org/10.1007/s00146-014-0549-4>
- Ben-David, A. (2020). Counter-archiving Facebook. *European Journal of Communication*, 35(3), 249-264. <https://doi.org/10.1177/0267323120922069>
- Berman, G., Powell, J. ve Herranz, M. G. (2018). Ethical considerations when using social media for evidence generation. *UNICEF*. <https://doi.org/10.18356/5BF16C88-EN>

- Breuer, J., Borschewski, K., Vávra, M., Bishop, L., Štebe, J., Strapcova, K. ve Hegedüs, P. (2021). Archiving social media data: A guide for archivists and researchers. *CESSDA*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5041072>
- Bright, J., Margetts, H., Hale, S. ve Taha, Y. (2014). *The use of social media for research and analysis: A feasibility study*. Great Britain Department for Work and Pensions. <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7ecf1ce5274a2e87db20b1/use-of-social-media-for-research-and-analysis.pdf>
- Bruns, A. ve Liang, Y. E. (2012). View of tools and methods for capturing Twitter data during natural disasters. *First Monday*, 17(4). <https://doi.org/10.5210/fm.v17i4.3937>
- Chambers, S., Pranger, J., Geeraert, F., Lieber, S., Mechant, P., Vlassenroot, E., ... Messens, F. (2021). *BESOCIAL: Final report Work Package 1 an international review of social media archiving initiatives*. BESOCIAL. <https://orfeo.kbr.be/handle/internal/7741>
- Charlesworth, A. (2012). Intellectual property rights for digital preservation. Digital Preservation Coalition Technology Watch Report 12-02. *Digital Preservation Coalition* <http://dx.doi.org/10.7207/twr12-02>
- Chawla, A. (2014). Understanding and minimizing the risk factors impeding government adoption of social media. *ArchiveSocial*.
- Digital Preservation Coalition. (2023). *Preserving social media: Digital preservation topical note 8. DPC Technology Watch Series*. <https://www.dpconline.org/docs/dpc-technology-watch-publications/topical-notes-series/1869-dp-note-8-preserving-social-media/file>
- Doran, C. J. (2015). *Examination of the management of social media records at a federal executive agency* [Doktora tezi]. University of Maryland.
- European Commission. (2013). *Ethics for researchers: Facilitating research excellence in FP7*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2777/7491>
- Facebook telif hakkı. (2023). <https://tr-tr.facebook.com/help/1020633957973118>
- Fält, K. (2016). Archiving and reuse of social media data often flounders at terms of service. *Finnish Social Science Data Archive Bulletin*, 45(2). https://www.fsd.tuni.fi/lehti/en/45/social_media_data.html
- Fikri mülkiyet hakları. (2023). <https://ticaret.gov.tr/gumruk-islemleri/sikca-sorulan-sorular/ticari/fikri-mulkiyet-haklari>
- Gökkurt, Ö. ve Demirtel, H. (2016). Sosyal medyada kurumsal arşivleme sorunu. N. Özel ve T. Çakmak (Yay. Hazl.), *Uluslararası kültürel mirasın ve kültürel bellek kurumlarının yönetimi kongresi bildiriler kitabı* içinde (ss. 226-234). Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği.
- Green, K. ve Niven, K. (2013). Social media case studies: Archiving social media: Mesolithic online resources (Mesolithic Miscellany and Mesolithic Research Forum). *National Heritage Protection Plan (NHPP)*, 5CI.114, 1-8.
- Hagen, S., Bishop, E. L., Koščík, M., Vavra, M., Štebe, J., Ryan, L., ... Løvlie, A. G. (2019). Report on legal and ethical framework and strategies related to access, use, re-use, dissemination and preservation of social media data. *SERISS (Synergies for Europe's Research Infrastructures in the Social Sciences)*. https://seriss.eu/wp-content/uploads/2019/11/D6.3-Report-on-legal-and-ethical-framework-and-strategies..._FINAL.pdf

- Helmond, A. ve van der Vlist, F. N. (2019). Social media and platform historiography: Challenges and opportunities. *TMG Journal for Media History*, 22(1), 6-34. <https://doi.org/110.18146/tmg.434>
- Hockx-Yu, H. (2014). Archiving social media in the context of non-print legal deposit. *IFLA WLIC 2014 - Lyon - Libraries, Citizens, Societies: Confluence for Knowledge* içinde (ss. 1-10). IFLA. <http://library.ifla.org/id/eprint/999/1/107-hockxyu-en.pdf>
- Jules, B., Summers, E. ve Mitchell, V. (2018). *Ethical considerations for archiving social media content generated by contemporary social movements: challenges, opportunities, and recommendations*. Documenting The Now. <https://www.docnow.io/docs/docnow-whitepaper-2018.pdf>
- Kaptan, S. (1995). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri* (10. bs.).
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler teknikler*. (36. bs.). Nobel Akademik.
- Kaya, A. (2021). Bir araştırma kaynağı olarak arşivlenen sosyal medya verilerinin kullanımı. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi / The Journal of Information and Documentation Studies*, 16, 49-79. <https://doi.org/10.26650/bba.2021.16.1008002>
- Kaya, A. (2023). *Sosyal medya içeriklerinin arşivlenmesi: Uluslararası Arşiv Konseyi (International Council On Archives-ICA) Twitter hesabının arşivlenmesi üzerine bir uygulama [Doktora Tezi]*. İstanbul Üniversitesi.
- Kinder-Kurlanda, K., Weller, K., Zenk-Möltgen, W., Pfeffer, J. ve Morstatter, F. (2017). Archiving information from geotagged tweets to promote reproducibility and comparability in social media research. *Big Data & Society*, 4(2), 1-14. <https://doi.org/10.1177/2053951717736336>
- Kreamer, J. (2019). The pros and cons of using APIs for web archiving. <https://www.hanzo.co/blog/the-pros-and-cons-of-using-APIs-for-web-archiving>
- Lee, G.-Y. ve Kim, J. (2015). A study on the introduction of a social media archive to the central government. *Journal of Records Management & Archives Society of Korea*, 15(3), 141-167. <https://doi.org/10.14404/JKSARM.2015.15.3.141>
- Legal and ethical implications. (2022). <https://www.lib.ncsu.edu/social-media-archives-toolkit/legal>
- Legal compliance. (2023). <https://www.dpconline.org/handbook/institutional-strategies/legal-compliance>
- Liang, H. ve Zhu, J. J. H. (2017). Big data, collection of (social media, harvesting). *The International Encyclopedia of Communication Research Methods* içinde (ss. 1-18). Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118901731.iecrm0015>
- Lindström, L. (2019). *Archiving in the era of online activism Challenges and practices of collecting and providing access to activist social media archives*. [Yüksek Lisans Tezi]. Lund University.
- Lomborg, S. ve Bechmann, A. (2014). Using APIs for data collection on social media. *The Information Society*, 30(4), 256-265. <https://doi.org/10.1080/01972243.2014.915276>
- Mahar, J. (2015). Strategies for managing social media records from the State Archives. <https://mrsc.org/stay-informed/mrsc-insight/june-2015/thoughts-and-recommendations-on-social-media-recor>

- Marshall, C. C. (2018). Biography, ephemera, and the future of social media archiving. *JCDL '18: Proceedings of the 18th ACM/IEEE on Joint Conference on Digital Libraries* içinde (ss. 253-262). Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/3197026.3197051>
- Marshall, C. C. ve Shipman, F. M. (2012). On the institutional archiving of social media. *JCDL '12: Proceedings of the 12th ACM/IEEE-CS Joint conference on Digital Libraries* içinde (ss. 1-10). Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/2232817.2232819>
- McKenna, B., Myers, M. D. ve Newman, M. (2017). Social media in qualitative research: Challenges and recommendations. *Information and Organization*, 27(2), 87-99. <https://doi.org/10.1016/j.infoandorg.2017.03.001>
- Mondal, M., Messias, J., Ghosh, S., Gummadi, K. ve Kate, A. (2017). Managing longitudinal exposure of socially shared data on the Twitter social media. *International Journal of Advances in Engineering Sciences and Applied Mathematics*, 9(4), 238-257. <https://doi.org/10.1007/s12572-017-0196-3>
- Nazaran, S. (2023). Capture it before it's gone: Politwoops and the need for independent social media archiving software. <https://blog.page-vault.com/capture-it-before-its-gone-politwoops-and-the-need-for-independent-social-media-archiving-software>
- Pennock, M. (2013). Web archiving. Web archiving: DPC technology watch report 13-01. *Digital Preservation Coalition*. <http://dx.doi.org/10.7207/twr13-01>
- Peterson, C. (2016). When is a collection not an archive?. <https://gwu-libraries.github.io/sfm-ui/posts/2016-09-07-collection-not-an-archive>
- Post, C. (2015). What's trending?: Using social media platforms as archiving tools. <https://artiststudioarchives.org/2015/04/30/whats-trending-using-social-media-platforms-as-archiving-tools>
- Quinton, S. ve Reynolds, N. (2017). The changing roles of researchers and participants in digital and social media research: Ethics challenges and forward directions. *The Ethics of Online Research: Volume 2* içinde (ss. 53-78). Emerald Publishing. <https://doi.org/10.1108/S2398-601820180000002003>
- Raad, E., Al Bouna, B. ve Chbeir, R. (2016). Preventing sensitive relationships disclosure for better social media preservation. *International Journal of Information Security*, 15(2), 173-194. <https://doi.org/10.1007/s10207-015-0278-9>
- Schloman, M. (2019). What are social media records?: The challenges of social media recordkeeping. (Çevrimiçi) <https://miktysh.com.au/what-are-social-media-records-and-the-challenges-of-social-media-recordkeeping/>
- Shiozaki, R. (2022). People's perceptions on social media archiving by the National Library of Japan. *Journal of Information Science*, 1-13. <https://doi.org/10.1177/01655515221108692>
- Social Feed Manager. (2017). Building social media archives: Collection development guidelines. <https://gwu-libraries.github.io/sfm-ui/resources/guidelines>
- Social media, privacy and the workplace. (2023). <https://ovic.vic.gov.au/privacy/social-media-and-privacy/#what-does-privacy-law-say-about-the-use-of-social-media-by-the-public-sector>

- Statista. (2023). *Number of monthly active Facebook users worldwide as of 3rd quarter 2023*. <https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/>
- Telif hakkı politikası. (2023). <https://help.twitter.com/tr/rules-and-policies/copyright-policy>
- Thomson, S. D. (2016). Preserving Social Media. *Digital Preservation Coalition*. <https://www.dpconline.org/docs/technology-watch-reports/1486-twr16-01/file>
- Thomson, S. D. (2017). Preserving social media: applying principles of digital preservation to social media archiving. <https://doi.org/10.14296/resaw.0007>
- Thomson, S. D. ve Kilbride, W. (2015). Preserving social media: The problem of access. *New Review of Information Networking*, 20(1-2), 261-275. <https://doi.org/10.1080/13614576.2015.1114842>
- Türk Dil Kurumu. (2024). Sosyal medya. <https://sozluk.gov.tr/>
- Van Dijk, J. (2018). *Ağ toplumu*. Kafka Kitap.
- Van Looy, A. (2016). *Social media management: Technologies and strategies for creating business value*. Springer Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-21990-5>
- Van Rooyen, G. (2023-a). What social media can tell us about a city. <https://blog.pagefreezer.com/what-social-media-can-tell-us-about-a-city>
- Van Rooyen, G. (2023-b). The challenges of social media recordkeeping. <https://blog.pagefreezer.com/the-challenges-of-social-media-recordkeeping>
- Velte, A. (2016). *Activist social media archiving: Practices, challenges, and opportunities*. [Yüksek Lisans Tezi]. The University of North Carolina at Chapel Hill. <https://doi.org/10.17615/p5qb-j297>
- Velte, A. (2018). Ethical challenges and current practices in activist social media archives. *American Archivist*, 81(1), 112-134. <https://doi.org/10.17723/0360-9081-81.1.112>
- Vlassenroot, E., Chambers, S., Di Pretoro, E., Geeraert, F., Haesendonck, G., Michel, A. ve Mechant, P. (2019). Web archives as a data resource for digital scholars. *International Journal of Digital Humanities*, 1(1), 85-111. <https://doi.org/10.1007/s42803-019-00007-7>
- Vlassenroot, E., Chambers, S., Lieber, S., Michel, A., Geeraert, F., Pranger, J., ... Mechant, P. (2021). Web-archiving and social media: An exploratory analysis. *International Journal of Digital Humanities*, 2, 107-128. <https://doi.org/10.1007/s42803-021-00036-1>
- Weller, K. (2015). Accepting the challenges of social media research. *Online Information Review*, 39(3), 281-289. <https://doi.org/10.1108/OIR-03-2015-0069>
- Weller, K. (2019). Big data & new data: Ein ausblick auf die herausforderungen im umgang mit social-media-inhalten als neue art von forschungsdaten. *Forschungsdatenmanagement sozialwissenschaftlicher Umfragedaten: Grundlagen und praktische Lösungen für den Umgang mit quantitativen Forschungsdaten* içinde (ss. 193-210). Barbara Budrich Verlag. <https://doi.org/10.3224/84742233.12>
- WIPO. (2023). What is copyright? <https://www.wipo.int/copyright/en>
- Wolff, J. (2023). Social media's impact on public records requests. <https://www.zylab.com/en/blog/social-medias-impact-on-public-records-requests>
- X'teki kamu yararına yapılan istisnalar hakkında. (2023). <https://help.twitter.com/tr/rules-and-policies/public-interest>

- Yalçinkaya, B. (2014). *E-devlet üstveri standardının oluşturulması ve Türkiye için modellenmesi* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Yalçinkaya, B. (2020). Geleceğin arşivlerinin inşası : Sosyal medyanın arşivlenmesi hakkında bir değerlendirme. *Bilgi Yönetimi Dergisi*, 3(1), 25-38. <https://doi.org/10.33721/by.728914>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, A. (2022). Bir araştırma metodolojisi olarak sistematik literatür taramasına genel bakış. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 367-386. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227366>
- Yun, S., Chang, J. ve Kim, G. (2019). A study on acceptance of public recording for SNS post. *Journal of Digital Convergence*, 17(9), 1–12. <https://doi.org/10.14400/JDC.2019.17.9.001>
- Zimmer, M. ve Proferes, N. (2016). Twitter’da mahremiyet, mahremiyet üzerine Twitter. *Twitter ve Toplum* içinde (ss. 243-258). Kafka Kitap.
- Zinaman, M. (2024). Social media archiving in practice: A troubled landscape in review. *The Serials Librarian*, 85, 1-10. <https://doi.org/10.1080/0361526X.2024.2367405>